ספר דברים פרק כח

(מז) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל׃

שמועות אליהו

צל"ח על ביצה דף ט/ב

תוס' ד"ה אלמא וכו' וא"ת אמאי לא פריך מביצה שנולדה וכו'. ולענ"ד אפשר לומר דידע דגם ביצה שנולדה בשבת ב"ש מתירין ובשבת לא שייך שמחה דעונג כתיב בשבת ובי"ט הוא דכתיב שמחה, וא"כ ודאי אין הטעם משום שמחת יו"ט׃

מחצית השקל על או"ח סימן תקצז

והא דלא קשיא ליה עמ"ש בס"ק ו' דאפילו חל בשבת. והא בשבת אסור להתענו' צ"ל כמ"ש הב"ח ליישב דעת הגאונים שאסרו להתענו' ביום א' דר"ה. והתירו להתענו' שבת שובה. הואיל והם ימי סליחה ורצון והרא"ש תמה שהקיל בשבת יותר מבר"ה. ותי' הב"ח דס"ל דוקא ר"ה דהוא בכלל חג דכתיב גבייהו שמח' אסור להתענו' מן התורה אבל שבת דלא כתיב גביה שמחה אע"ג דכתיב וקראת לשבת עונג. מ"מ מן התורה מותר להתענו' כה"ג דזהו עונג שלו. משא"כ שמחה לא מיקרי ע"ש באורך לכן הוקש' למ"א דוקא על ר"ח דלמ"ד ר"ח דאורייתא הוי מועד וחג וצריך שמחה

תלמוד בבלי מסכת ערכין דף יא/א

אמר רב יהודה אמר שמואל מנין לעיקר שירה מן התורה ... רב מתנה אמר מהכא תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה

רמב"ם יד החזקה הלכות שבת פרק ל

(ז) איזה הוא עונג זה שאמרו חכמים שצריך לתקן תבשיל שמן ביותר ומשקה מבושם לשבת הכל לפי ממונו של אדם וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח ואם אין ידו משגת אפילו לא עשה אלא שלק וכיוצא בו משום כבוד שבת הרי זה עונג שבת

ספר פרי צדיק קונטרס שביתת שבת - אות ה

וכן הוא לשון הגמרא קי"ח ב' אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הרי זה עונג. הנה אף דהוא עונג על העשייה אמר לשון כבוד ואותו ענין גם כן ברמב"ם שם הלכה ז' אפילו כו', משום כבוד שבת הרי זה עונג עיין שם. ואף דיש לדחוק קצת לפי מה שכתבתי לעיל דיש לשנות משום כבוד גם כשאין עונג. אם כן אפשר לומר גם בזה הך דבר מועט וכדמפרש בגמרא שם כסא דהרסנא וברמב"ם שם שלק וכיוצא בו. יש לומר דאין בו משום עונג רק כיון דאי אפשר לו בענין אחר ועשה על כל פנים איזה דבר נוסף לכבודו יצא בזה מצות עונג ודבר זה מוכבדתו ילפינן ועל כן שפיר אמר בזה לשון כבוד. וגם בהא דלהקדים ולאחר לפי זה משום דיצא בזה ידי עונג גם כן כיון דאי אפשר לו בענין אחר על כן כתבו רמב"ם שפיר בענין עונג. אך פשטות הגמרא משמע דמתענג קצת באותו דבר מועט ועל כן נקט כסא דהרסנא ועיין שם ברש"י ודסגי בעונג מועט וע"כ כמ"ש דהעשייה דמקמי שבת משום כבוד הוא.

יראים

שם טוב

ספר ישעיה פרק כו

(ד) בִּטְחוּ בַיהוָה עֲדֵי עַד כִּי בְּיָהּ יְהוָה צוּר עוֹלָמִים׃

שו"ע או"ח סימן נא

(ט) מזמור לתודה (תהילים ק, א ה) יש לאומרה בנגינה, שכל השירות עתידות ליבטל חוץ ממזמור לתודה׃

גר"א
זהר

ספר ישמח ישראל - מאורן של ישראל - פסח שני

הבטחון זכו למדת חסד כמ"ש (תהלים ל"ב, י') והבוטח בה' חסד יסובבנו, ומחמת חוזק הבטחון שהם זכו לבחי' בעדי עדיים [שהשם הק' של בטחון הוא אכדט"ם גימ' ע"ד, וזה הוא ותבואי בעדי עדיים, בבטחון חזק ואמיץ, וזה הוא תכשיטא וקישוטא דמלכא, לשונו הקדוש של רבינו זי"ע בישמח ישראל הגש"פ אות צ']

ספר ישמח ישראל - פרשת בהר

[ב] ולפי המבואר בתלמידי האר"י ז"ל בכוונת פסח (בשעה"כ דרוש ב') ול"ג בעומר (שם דרוש י"ב) בסוד השם הקדוש אכדט"ם, חילוף השם אלקים, אותיות הקודמין להשם, וא"ם אינם מתחלפין, כי אל"ף אין לה אות קודם, ולפני מ' ג"כ מ', נשארו כד"ט שגימטריא ג"ל,

ספר השל"ה הקדוש - עשרה מאמרות - מאמר שלישי - מאמר רביעי

גַּם 'ידו"ד אֱלֹהֶיךָ' רוֹמֵז כִּי ידו"ד כָּלוּל בֵּאלֹהִים, נִמְצָא אַהֲבָה וְיִרְאָה מְיֻחָדִים. כֵּיצַד, שֵׁם 'אֱלֹהִים' תּוֹכוֹ רָצוּף אַהֲבָה, כִּי אוֹתִיּוֹת אֱמֶצַעִים הֵם לְה"י עוֹלִים מ"ה, כְּמִנְיַן יו"ד הֵ"א וָא"ו הֵ"א, וְגַם בְּסוֹד שֵׁם אכדט"ם שֶׁהוּא תְּמוּרַת אוֹתִיּוֹת הַקּוֹדְמוֹת [לֵ'אלֹהִים'], שֶׁלִּפְנֵי אוֹתִיּוֹת לה"י הָוו כד"ט, וְלִפְנֵי א"ם אֵין קְדִימָה, כִּי לִפְנֵי אָלֶ"ף אֵין אוֹת, וְלִפְנֵי מֵ"ם סְתוּמָה הִיא פְּתוּחָה וְהוּא גַּם כֵּן מֵ"ם, נִמְצָא אכדט"ם. כד"ט יוֹצֵא מִפָּסוּק (שיר השירים א, ב) 'כִּ'י ט'וֹבִים דּ'וֹדֶיךָ',
כַּמְבֹאָר בִּמְקוֹמוֹ בַּאֲרֻכָּה

ספר מגלה עמוקות על התורה - פרשת לך לך

כמ"ש וקראת לשבת "ענג ר"ת "עדן "נהר "גן שהם ס"ת "נפש "רוח "נשמה

ביאורי הגר"א

שהיה ביציאת מצרים, בצאתם שמחו ולא אמרו שירה עד שראו במפלת מצרים, וכן בכל הגאולות. (שמואל-א ב, א)

עבדת את ה' אלהיך בשמחה. 'איש מחסור אהב שמחה אהב יין ושמן לא יעשיר' (משלי כא, יז), 'איש מחסור' החסר מכל, [מי שאין לו כלום והוא עני], הוא 'אוהב שמחה' לשמוח תמיד. 'אוהב יין ושמן לא יעשיר', [ומי שרודף אחר היין 'לא יעשיר'], כי אינו רואה על פרנסתו להרויח כלל, אלא רודף אחר יין ושמן. והענין, איש מחסור בתורה שאין בו שום ריח תורה, הוא אוהב להיות תמיד בשמחה, לשמוח בשחוק הכסילים. כי התורה היא מחכימת פתי, והוא חסר מתורה. 'אוהב יין ושמן' שרודף אחר תאות עולם הזה, יין לשתיה ושמן לסיכה, 'לא יעשיר' בתורה. (משלי כא, יז. ומכת"י אוקספורד)

עוד בזה:

'איש מחסור גו", הענין 'כי אין מחסור ליראיו' (תהלים לד, י), ויראה הוא היפוך השמחה, כמו שאמרו בזוהר (ח"ג נו, א) כתיב 'עבדו את ה' ביראה', וכתיב 'עבדו את ה' בשמחה'[שא]. ולכן 'איש מחסור' שאין בו יראה, 'אוהב שמחה אוהב יין ושמן'[שב]. והיינו שהלחם הוא הלכות [נגד יראה], ויין ושמן הן אגדות שהן רמז וסודות [נגד שמחה][שג], והרוצה להלוך בגדולות ונפלאות, ואינו רואה לקיים הדינים וללמוד

שא. זה הלשון שם: "אחרי מות שני בני אהרן, רבי יצחק פתח (תהלים ב יא) עבדו את יהו"ה ביראה וגילו ברעדה, וכתיב (שם ק ב) עבדו את יהו"ה בשמחה באו לפניו ברננה, הני קראי קשיין אהדדי. אלא הכי תאנא, עבדו את יהו"ה ביראה, דכל פולחנא דבעי בר נש למפלח קמי מאריה, בקדמיתא בעי יראה, לדחלא מניה, ובגין דחלא דמאריה, ישתכח לבתר דיעביד בחדוותא פקודי אורייתא, ועל דא כתיב (דברים י יב) מה יהו"ה אלהי"ך שואל מעמך כי אם ליראה. וגילו ברעדה, דאסיר ליה לבר נש למחדי יתיר בעלמא דין, האי במלי דעלמא, אבל במלי דאורייתא ובפקודי דאורייתא בעי למחדי, לבתר ישתכח בר נש דיעבד בחדוותא פקודי אורייתא, דכתיב עבדו את יהו"ה בשמחה".

שב. כדי שיבוא לידי שמחה כבתהלים קד טו: ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן וכו'.

שג. בר"ר סו ג: "דגן זו תלמוד תירוש זה אגדה". ובספרי האזינו פיסקא יב: "עם חלב כליות חטה - אלו הלכות שהן גופה של תורה, ודם ענב תשתה חמר - אלו הגדות שמושכות לב אדם כיין".

שמועות אליהו

(מז) **תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, מרב כל.** ברמב"ם (הלכות שבת, פרק ל) כתוב דיני עונג שבת לכבד ולענג השבת במאכל במשתה ובכסות נקיה, לאכול בשר ולשתות יין, "לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבושם לשבת, הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח", **ואמרו חז"ל אשר נענשו ישראל בתוכחה לפי שלא ענגו את השבת.**

ורמז לדבר בכתוב זה: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", אותיות "אשר", תחת א' - ב', תחת ש' - ת', ותחת ר' - ש', דהיינו אותיות שבת הבאות תחת אותיות אש"ר. וזהו "תחת אשר", האותיות שהן תחת "אשר", דהיינו שבת, "לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל", כי לא כבדתם את שבת קדש בשמחה ובטוב לב

מצות עונג שבת מקרבת את הגאולה.

('אוצר חיים' לר' חיים יעקב הלוי צוקרמן; 'פרפאות לתורה' ב"ב תשל"ח)

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה", ולא הביאו למוסר לבם, פירוש בתשוקה גדולה, כדברי הגר"א ז"ל.

(אור רש"ז להסבא מקלם, על בראשית עמ' קצב. דברים עמ' קעא)

ומקורו מדברי רבינו למשלי:

'הביאה למוסר לבך ואזנך לאמרי דעת' (משלי כג, יב), כי כל דבר שלב אדם מתאוה ומגמת נפשו אליה, אותו דבר מתקיים. מה שאין כן אם לא ייסר לבו לזה, אף שיעשנו, לא יתקיים. לכן אמר שלמוסר 'הביאה לבך' למען ינוח בלבך ימים רבים, וכן 'אזניך' תטה שיתאיו לרוץ תמיד לשמוע 'אמרי דעת'. (משלי כג, יב)

בזבחים י"ח ב' ובסנהדרין י"ח · ובשבת פ"כ מתרינן וכו' עם קי"ח ב' וסיים רבי לוי ולאו דוקא אלא כל מיכ' הערב וכו' ר' דהכי ס"ל נמי לרש"י עם שפ"ו ז"ל חבשיל של תרדין חשוב המובים היו להם חק בלשונו הטהור ותרגמה שבתחי כ' חשוב מחם ותחי כ' חמובים היו להם כדי בהיות שדעתו כדעת רבינו דהכל חלוי במיכל הערב להדם נקרא ענג וע"כם מועפו' רש"י למו"ר וזוק"ל פי' על המלחות ר"פ בראשית עשת עטפי' על ג' מיני מיכל שלו : אפילו דבר מועט וכו' עם וביומר רבי' כביכור עמום לכבו"ם וכוונתו פשו' דכיון שהיו עושה בימות החול עבשיו עשוה לשבי"ט שעושה לכבו' שבת וגר' להיה ג"כ ס"ה הר"ת עם ה"ו חיזהו ענג וכו' ואם אין ידו משגת אפי' לא עשה אלא שלק וכיולא בו מעום כבוד שב' ה"ו ענג שבת כב"ל הרי בהדיה דכיון דהיו עושה בחול ניכר שהוא לכבוד שבת · גם זיה הר"ת מלשון הגמרא דקאמר פשה קרסנא דהיינו דגים קטנים וכפירש"י עם והר"ת זיהה וכתב שלק מעום דגומן הלבו' היו בזול הלגים קטנים ואפילו הדגים גדולים פלחתא בחולין פ"ד ח' מי שיש לו מנה יקח לפשי' ירק וכו' ליטר' דגים וכו' ופירש"י דגים היו בזול במקומו יותר מן הבשר עכ"ל וכאן עם בד"ה פשרה וכו' וכתב אבל במדרש חו' מורחים יום ח' לחוזים ותרעולים יום ב' דגים יום ב' בשר יום ד' קטניות עכ"ל ולפקד ג' להלין בעד רש"י קדמפ' בחמרים לא לפנין יוקרא וזולא ואע"ג דהכא לפנין המיבות ואע"ג דהיכא בזול החוזים ותרעולים זכ הגים אע"ג דהן בזול מ"מ לפנין המיבו' פדיפי טפי בטעמ' ומ"ה מהיכו יום ח' ויום ב' אע"ג דהם בזול כיון שהם מוטעמי' והריטב"ם בחי' לחולין כ' ול' מחמם מכלן שדגים בזול וכו' אבל בחדר' לחדרו בה"ל (לא תלחתו) חורחים וכו' ותרגמה לחקומות חקומות יש בכ"ל ואם כן דלכה חקומות חקומות ובזמנינו בכל מקום הדגים ביוקר לכך כתב הרי"ף שלא דהיינו ירק מבושל דהוי בזול בכ"מ · ורש"י עה"ת פ' פנחם בד"ה פר אחד הביא המדרש בשם ר' חנחום מי שיש לו אכסנאי וכו' פותח וכולך בפרי החג בכ"ל ולא חשחם מדבריו לפנין יוקרא וזולא אלא לפנין מצוה · ולשון המדרש שהביאו התו' וכי רש"י הוא במדבר רבה פ"פ פנחם יע"ב דלחשבר לפרש לפנין טעמו ומציאותו · גם מ"ש רש"י בשם מדרש ר' חנחום מרגה שהוא מדרש חנחומת פ' פנחם הלשון בקיצור וביין במדרש חפילים ע"פ ה' רועי שהבי' בספר יוסף פ' פנחם יוסף ב' שם יום ב' מרעוע גם לא הזכיר דגים : ומנלן דעבד חקרי חכי' וכו' אפשר ז' לא חלחתי בשום חקום והגרלה דהיה מדברי רבינו בדרים מדעתו : כך יש עוד וכו' הגרלה לכוונת רבינו על פיות

ער דאתא ישעיה ואסמכא אקרא דכתיב וקראת לשבת עונג והכי נמי אמרי' בזבחי' בפ"ב ובסנהדרין בפ"ב לענין מצוה אחרת אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מתורת יחזקאל בן בוזי למדנו דכתיב ערל לב וער בשר לא יבא אל מקדשי וגו' ועד דאתא יחזקא' נמרא גמירי לה ואתא יחזקאל ואסמכא אקרא · ובשבת בפרק כל כתבי הקודש אמרינן במה מענגנו אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב בתבשיל של תרדים ודגים גדולים וראשי שומין ולאו דווקא אלו אלא כל מאכל הערב על האדם נקרא עונג · ואמר רב חייא בר אשי אמר רב אפילו דבר מועט ולכבוד שבת עשאו הוי עונג · מאי דבר מועט אמר רב פפא בסא דהרסנא פי' דבר מועט ולכבוד שבת עשאו ניכר שעושה לכבוד השבת · ומנלן דעונג איקרי אבילה דכתיב אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאבלתיך נחלת יעקב אביך · ובשם שיש עינג באבילה כך יש עונג בהנאת הגוף ומצוה על האדם לענג עצמו בהנאת גופו שנם היא נקראת עונג דכתיב אשר לא נסתה כף רגלה הצג על הארץ מהתענג · אמר רבי יוחנן כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלא מצרים שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במתי ארץ והאבלתיך נחלת יעקב אביך וגו' וכתיב ביעקב ופרצת ימה וקדמה וצפינה ונגבה :

ק נר חנוכה אף על פי שהיא מצוה דרבנן שאין להם אב לא באנו למנות כללנום עם הנר שבת אנב ויין שאין לה אב לא בתבנו בפירוש נר שבת יען אמרו נביאים לכבר השבת דכתיב וכברתו מעשות דרכיך וגו' אמרו חכמים מצוה להדליק נר בשבת לכבוד שבת ואסמכוה אקרא דכתיב וידעת כי שלום אהלך · ובשבת בפרק במה מדליקין מפרשי' לה בנר שבת דחנן שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עישרתן עירבתן הדליקו את הנר · מנהני מילי אמר ר' יהושע בן לוי אמר קרא וידעת כי שלום אהלך פי' וידעת כי שלום זה נר שהאיר שלום בבית ועוד דלא אתא ישעיה נמרא נמירי לה ואתא ישעיה ואסמכ' אקרא דראמרי' בזבחים בפרק ב' אמר רב חסדא דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו מדברי קבלה למדנו דכתיב ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לשרתני · ועד דאתא יחזקא' מאן אמרה אלא נמרא נמירי לה ואתא יחזקא' ואסמכ' אקרא :

קא כתוב בפ' ואתחנן למען ינוח עבדך ואמתך כמוך תניא במכילתין ובסוף פ' החולץ עבדך ואמתך אילו בני ברית ומנין שהכתוב אינו מדבר בעבדים דתניא בברייתות בפ' מחוסרי כפרה רבי יוסי אומר גר תושב עושה מלאכה

ם"ם ורמילה בחתין וכסות בקיה כדאי' בפ"ם · ורבי' בלה הביא שלא מנות ה"ל מפ' שטעמו כיון שמלינו בה ל' חובה כדקאמר בפ"ם ה"ל בשבת חובה · ונם דחייב לשחול על הפתחים ליקח מהן להדליק ונם נר שבת קודם לקידוש כמבו' כ"ז בפו' ס' רס"ג מפום ס' הבית · ועד דלא אתא יחזקאל וכו' לא למדנו מדברי קבלה דהיה משמה שהיתה דולקת נר בשבת כמ"ם במדר' והביאו רש"י עה"ת בפ' חיי שרה שהלה שרה הלו שכ"ו שכרה קיימת היה נר דולק מע"ם לע"ם וכו' יע"ם ואם היתה נותנת שמן שיעור שהדליק מע"ם לע"ם מאי זכותה חיכה · ח"ו דהיתה מדלקת הגר בשיעור שמן לילי שבת ונעשה הגס בזכותה אלמא דהדלקת נר בשבת גמירי לה עד דאתא יחזקאל וסמיך ליה :

קא תניא במכי' ובסחולן ט"ם בהאי מ"ח ב' שלא דשם ל"ע אלו בני ברית יע"ם ובני' רבינו שהביא כאן גרים במכילתא פ' יתרו

הדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה
שם חדש <על ספר יראים> - א פינסן, חיים דניאל שלמה בן אברהם עמוד מס : 108 הודפס ע"י אוצר החכמה

ספר שם טוב קטן

ונעני מיתתן לתעברת שערי ושופרי דמסגרי לה כימים זכותה : ועי"ז זוכה הולדם לבניה בגדולים : ואם לא יקחו אל
עכ"פ יקחו מעט צערות אצריך ליתן לפטרת מקרת קלקם והנפנם :

ומלי עבירי הזמירות וקבילת ורפואות לתאה עקרה ומלא ימותו בניה בקטנות ומלא
תפילו : ולמקשה ליולד : ושאר עבירים תמצא לקמן ברפואות
וקבילות לפ"י הכלתי מזה בקריאות בעזה"י

הנהגות ודינים ותפלות קדושות ונוראות מראש חודש אלול וימים נוראים וימים טובים דרך פרשות וכללות:

ראש לך מוד גדול כל המומר רז מזמור זה מר"ח אלול עד אחר שמחת תורה ואפילו בזירה רעה כתוכה על ראש
מן השמים יכולה לבטלה : ומבטל ומעביר מעליו כל המקטרגים והשטנים ומאדרי תריסין ומבטל מעליו
כל גזירות רעות וקשות : ויוכה בדימוס זכאי דין :

כי מר"ח אלול כפתחו י"ג מקורות לי"ג
מכילין דרחמי והם מתגלין ומתירים
למטה במקום מכה ותחת במקיפים שלמים : ולכך כתב
במר"י ז"ל ה"ה שנדיך להתענות ג' ימים ראשוני' דר"ח שזכויים
אחר רחם מודם אלול מיד כלי הפסק שבת בכתיים וכוח
תמיד ליום הפגד וכו' . וכמזמור זה יש י"ג שמות הוי"ה
והם כנגד י"ג קיוורתי וי"ג כימין וי"ג מכילין דרחמי
עליונים והתחתונים . וכוונות שמירת התולם זה אחר
שופלים תלפניך מספטינו יבא ועיניכו תחזנה מיישרים .
דאיתא בזוהר בהבוא ויחא דר"ח קויתין מבעין קחדרין
למידן דיבא לשלמא . כמה מיכון מאדרי תריסין קטיגורין
דקיימא לשולא מילין מיימיכין לזכותא . ומילין משתלין
לחובא למדברא חוכין דשלמא מוכין דכל חד וחד ע"כ .
ועי"ז אבחנו מבטלים מעליהו הכ"ד שלשלה ומאדרי
דרחמין ומקטיגי' ושטנים שלין להם רשות כלל וכלל לדון
אותנו . ואז יוצאים מבחנו זכאים כדין . לכן יש במזמור
זה ק"ת תיבות שעולה ג' שבי פעמי' ע"ד פ"ו והוא שם
הקדוש וסכורת אבדש"ם פנימיות מילואות חסד דאו"א
עילאין ועי"ז בעשה גדלות שבי וכו' . ועי"ז השם הכ"ל
מבחנו נשמרים ונשגדי' מזמן לחורבן והגלות . ולכן בזה
שאר"י ז"ל סיכוין כדיך שנבה תאר יבשת בה' הוא שם
אבדש"ם כי ע"ד שם שמקום שבמקום . וז"ש בשמו בה'

עד"י ע"ל

וז"ש

מזמור לדוד

ה' אורי וישעי ממי אירא
ה' מעוז חיי ממי אפחד :
בקרוב עלי מרעים לאכול את בשרי צרי ואויבי
לי המה כשלו ונפלו : אם תחנה עלי מחנה לא
ייראלבי אם תקום עלי מלחמה בזאת אני בוטח
אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית
ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו :
כי יצפנני בסכה ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצור
ירוממני : ועתה ירום ראשי על אויבי סביבותי
ואזבחה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה לה'
שמע ה' קולי אקרא וחנני וענני : לך אמר לבי
בקשו פני את פניך ה' אבקש : אל תסתר פניך
ממני אל תט באף עבדך עזרתי היית אל תטשני
ואל תעזבני אלהי ישעי : כי אבי ואמי עזבוני וה'
יאספני: הורני ה' דרכך ונחני באורח מישור למען
שוררי : אל תתנני

בנפש

עַד־עוֹלָם: מז תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־
עָבַדְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל:

רש"י

(מז) מרב כל. נעול שהיה לך כל טוב:

עָלָם: מז חֲלָף דִּי לָא פְּלַחְתָּא
קֳדָם יְיָ אֱלָהָךְ בְּחֶדְוָא
וּבְשַׂפִּירוּת לִבָּא מִסָּגֵי כֹּלָּא:

תוי"א (מז) תחת אשר לא. ערכין ט, עקריס מ"ג פל"ג.

ביאורי הגר"א

(מז) **עבדת את ה' אלהיך בשמחה.** "אמר רבי יהושע בן לוי לבניה, קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא, כי היכי דתורכו חיי. אמר רבי אחא ברבי חנינא, מאי קרא, 'אשרי אדם שומע לי לשקד על דלתותי יום יום לשמור מזוזת פתחי' (משלי ח, לד), וכתיב בתריה 'כי מוצאי מצא חיים'. אמר רב חסדא, לעולם יכנס אדם שני פתחים בבית הכנסת, שני פתחים סלקא דעתך, אלא אימא שיעור שני פתחים ואחר כך יתפלל" (ברכות ח, א). שני פתחים הן מעון ומכון ליכנס אל מקום כנזכר לעיל 'לשמור מזוזות פתחי'. והן יראה ואהבה, כמו שנאמר (תהלים ב, יא) 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה', (תהלים ק, ב) 'עבדו את ה' בשמחה בואו לפניו ברננה'. (אגדות ברכות ח, א)

"אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ... מהכא (תהלים ב, יא) 'עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה', מאי וגילו ברעדה, אמר רב אדא בר מתנא אמר רבה, במקום גילה שם תהא רעדה" (ברכות ל, ב). כי בקריאת שמע, איתא בזוהר פרשת פנחס (ח"ג רלו, ב) מאן דמיחדא בקריאת שמע חדוא זמינא ליה, שנאמר (תהלים קד, לד) אנכי אשמח בה'. כי 'שמע' ו'אחד' - סופי תיבות ע"ד, והם אותיות גדולים, ונשאר אשמ"ח. וזהו 'עבדו את ה" וזו היא עבודה תפלה - 'ביראה', 'וגילו' זהו קריאת שמע - 'ברעדה', וזהו במקום גילה שם תהא רעדה. ואמר [בזוהר] שם 'אלין ארבעה בתי דתפילין כו'", וזה שאמר כאן (ברכות שם) 'אנא תפילין מנחנא'. שני שינ"ן שבתפילין, כמו שנאמר (תהלים קיט, קסב) 'ש"ש אנכי על אמרתך'. כי השמחה היא יחוד ימינא ושמאלא, כמו שנאמר (שם צח, ח) 'נהרות ימחאו כף', וזהו ספיקת כפים בשעת שמחה. ופירוש הפסוק, כי יש מים רעים ומים מתוקים, ולעתיד ירפאו כל המים, וזהו 'ימחאו כף'. (אגדות ברכות ל, ב)

עבדת את ה' אלהיך בשמחה. "תנו רבנן, אין עומדין להתפלל לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך שיחה ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך דברים בטלים, אלא מתוך שמחה של מצוה" (ברכות לא, א). 'אלא מתוך שמחה כו'' כמו שנאמר (תהלים ק, ב) 'עבדו את ה' בשמחה', והיא בחינת התפלה. (אגדות ברכות לא, א)

אמרו בזוהר (ח"א רכט, ב) שמחה בצפרא תוגה ברמשא, והם נגד מדת אברהם ויצחק כמו שאומרים (תפלת שבת) 'אברהם יגל יצחק ירנן', וכמו שנאמר (משלי כט, ב) 'ברבות צדיקים ישמח העם', (שם יא, י) 'ובאבוד רשעים רנה', והוא מדת הדין, ולכן נאמר יצחק ירנן. וכן הוא אומר (תהלים ק, ב) 'עבדו את ה' בשמחה', זהו בבוקר כאשר יצא אדם לפעלו אז יעבוד את ה' בשמחה, זו תפלת שחרית שתיקן אברהם, 'בואו לפניו ברננה' נאמר בזמן מנחה שתיקן יצחק, כי הביאה נאמר כאשר יחזורו ויבואו לעת הערב להתפלל, כמו שנאמר (אסתר ב, יד) 'בערב היא באה ובבוקר היא שבה'. וכן היה בזמן כל הנסים, היה בתחלה שמחה ואחר כך רנה, כמו

דברים כח כי תבוא

ביאורי הגר"א

שהיה ביציאת מצרים, בצאתם שמחו ולא אמרו שירה עד שראו במפלת מצרים, וכן בכל הגאולות. (שמואל-א ב, א)

עבדת את ה' אלהיך בשמחה. 'איש מחסור אהב שמחה אהב יין ושמן לא יעשיר' (משלי כא, יד), 'איש מחסור' החסר מכל, [מי שאין לו כלום והוא עני], הוא 'אוהב שמחה' לשמוח תמיד. 'אוהב יין ושמן לא יעשיר', [ומי שרודף אחר היין 'לא יעשיר'], כי אינו רואה על פרנסתו להרויח כלל, אלא רודף אחר יין ושמן. והענין, איש מחסור בתורה שאין בו שום ריח תורה, הוא אוהב להיות תמיד בשמחה, לשמוח בשחוק הכסילים. כי התורה היא מחכימת פתי, והוא חסר מתורה. 'אוהב יין ושמן' שרודף אחר תאות עולם הזה, יין לשתיה ושמן לסיכה, 'לא יעשיר' בתורה. (משלי כא, יז. ומכת"י אוקספורד)

עוד בזה:

'איש מחסור גו'', הענין 'כי אין מחסור ליראיו' (תהלים לד, י), ויראה הוא היפוך השמחה, כמו שאמרו בזוהר (ח"ג נו, א) כתיב 'עבדו את ה' ביראה', וכתיב 'עבדו את ה' בשמחה'[שא]. ולכן 'איש מחסור' שאין בו יראה, 'אוהב שמחה אוהב יין ושמן'[שב]. והיינו שהלחם הוא הלכות [נגד יראה], ויין ושמן הן אגדות שהן רמז וסודות [נגד שמחה][שג], והרוצה להלוך בגדולות ונפלאות, ואינו רואה לקיים הדינים וללמוד

שא. זה הלשון שם: "אחרי מות שני בני אהרן, רבי יצחק פתח (תהלים ב יא) עבדו את יהו"ה ביראה וגילו ברעדה, וכתיב (שם ק ב) עבדו את יהו"ה בשמחה באו לפניו ברננה, הני קראי קשיין אהדדי. אלא הכי תאנא, עבדו את יהו"ה ביראה, דכל פולחנא דבעי בר נש למפלח קמי מאריה, בקדמיתא בעי יראה, לדחלא מניה, ובגין דחלא דמאריה, ישתכח לבתר דיעביד בחדוותא פקודי אורייתא, ועל דא כתיב (דברים י יב) מה יהו"ה אלהי"ך שואל מעמך כי אם ליראה. וגילו ברעדה, דאסיר ליה לבר נש למחדי יתיר בעלמא דין, האי במלי דעלמא אבל במלי דאורייתא ובפקודי דאורייתא בעי למחדי, לבתר ישתכח בר נש דיעבד בחדוותא פקודי אורייתא, דכתיב עבדו את יהו"ה בשמחה.

שב. כדי שיבוא לידי שמחה כבתהלים קד טו: ויין ישמח לבב אנוש להצהיל פנים משמן וכו'.

שג. בר"ר סו ג: "דגן זו תלמוד תירוש זה אגדה". ובספרי האזינו פיסקא יב: "עם חלב כליות חטה - אלו הלכות שהן גופה של תורה, ודם ענב תשתה חמר - אלו הגדות שמושכות לב אדם כיין".

שמועות אליהו

(מז) תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב, מרב כל. ברמב"ם (הלכות שבת, פרק ל) כתוב דיני עונג שבת לכבד ולענג השבת במאכל במשתה ובכסות נקיה, לאכול בשר ולשתות יין, "לתקן תבשיל שמן ביותר, ומשקה מבושם לשבת, הכל לפי ממונו של אדם, וכל המרבה בהוצאת שבת ובתיקון מאכלים רבים וטובים הרי זה משובח", ואמרו חז"ל אשר נענשו ישראל בתוכחה לפי שלא ענגו את השבת.

ורמז לדבר בכתוב זה: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל",

כבדתם את שבת קדש בשמחה ובטוב לבב, מצות עונג שבת מקרבת את הגאולה.

('אוצר חיים' לר' חיים יעקב הלוי צוקרמן; 'פרפאות לתורה' ב"ב תשל"ח)

"תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה", ולא הביאו למוסר לבם, פירוש בתשוקה גדולה, כדברי הגר"א ז"ל.

(אור ר"ש להסבא מקלם, על בראשית עמ' קצב, דברים עמ' קעא

ומקורו מדברי רבינו למשלי:

'הביאה למוסר לבך ואזנך לאמרי דעת' (משל כג, יב), כי כל דבר שלב אדם מתאוה ומגמר

פְּתִיחָא מַלְכָּא (ס"א עָלְמָא) תַּתָּאָה, אַתְוָון אַחֲרָנִין אִשְׁתָּאֲרוּ א"ח, (משלי כה ב) כְּבוֹד אלהי"ם הַסְתֵּר דָּבָר כְּתִיב.

אַשְׁכַּחְנָא בְּסִפְרָא דְּרַב הַמְנוּנָא סָבָא, כָּל מַאן דִּמְיַיחֵד יִחוּדָא דָּא בְּכָל יוֹמָא, חֶדְוָה זְמִינָא לֵיהּ מִלְּעֵילָּא, מֵרָזָא דְּאַתְוָון אִלֵּין, ש"מ מֵהַאי סִטְרָא, א"ח מֵהַאי סִטְרָא, וּמְצָרֵף אַתְוָון לְמַפְרֵעַ (שָׁדֵי) שָׁרֵי, וּבְמֵישָׁר (חַיִּים) סִיֵּים, וְסִימָן אֶשְׁמַח, דִּכְתִיב (תהלים קד לד) אָנֹכִי אֶשְׁמַח בַּיהו"ה מַמָּשׁ, דָּא יִחוּדָא קַדִּישָׁא, וְשַׁפִּיר אִיהוּ, וְהָכִי הוּא בְּסִפְרָא דַּחֲנוֹךְ, דְּאָמַר כִּי הַאי גַּוְונָא, דְּמַאן דִּמְיַיחֵד יִחוּדָא דָּא בְּכָל יוֹמָא, חֶדְוָה זְמִינָא לֵיהּ מִלְּעֵילָּא.

מתוק מדבש

עִלָּאָה לפי שס' סתומה רומזת על מלך העליון אוצרות התורה אוצרות השות שהיא אימא כשהיא רביעא על בניה, ולכך הס' היא מרובעת, אבל מ' פְּתִיחָא מַלְכָּא תַּתָּאָה מ' פתוחה היא מלך התחתון, שהיא המלכות כשהיא פתוחה להשפיע ולהנהיג את התחתונים, ולכן המ' פתוחה כדי לרמז על זה. אַתְוָון אַחֲרָנִין אִשְׁתָּאֲרוּ א"ח אותיות אחרות שנשארו מן מלת אחד הס א"ח, על סודו נאמר כְּבוֹד אלהי"ם הַסְתֵּר דָּבָר כְּתִיב דהיינו שלא זכינו שרבי שמעון יגלה לנו סודו ונשאר בהסתר. (רמ"ק ושע"ר ומפרשים)

אמר רבי שמעון אַשְׁכַּחְנָא בְּסִפְרָא דְּרַב הַמְנוּנָא סָבָא מצאתי בספרו של רב המנונא סבא, כי כָּל מַאן דִּמְיַיחֵד יִחוּדָא דָּא בְּכָל יוֹמָא כל מי שמייחד יחוד זה בכל יום, דהיינו שקורא קריאת שמע בכונה כראוי, חֶדְוָה זְמִינָא לֵיהּ מִלְּעֵילָּא שמחה מזומנת לו מלמעלה, מֵרָזָא דְּאַתְוָון אִלֵּין מסוד אלו האותיות, דהיינו ש"מ מֵהַאי סִטְרָא ש"מ מן שמ"ע מצד זה מתחילת הפסוק, א"ח מֵהַאי סִטְרָא א"ח מן אח"ד מצד זה מסוף הפסוק, וּמְצָרֵף אַתְוָון ומצרף אותיות אלו באופן זה, לְמַפְרֵעַ שָׁרֵי מתחיל לחבר האותיות למפרע, דהיינו מתחיל מא' דא'חד שבסוף הפסוק, ואחר כך אות ש' של ש'מע שבתחילת הפסוק, וּבְמֵישָׁר סִיֵּים אבל ב' אותיות מ"ח מסייס ביושר, דהיינו תחילה המ' של שמ'ע שבתחילת הפסוק, ואח"כ אות ח' של אח'ד, וְסִימָן אֶשְׁמַ"ח שיוצא מהס מלת אשמ"ח, דִּכְתִיב כלומר שזוכה למש"כ אָנֹכִי אֶשְׁמַח בַּיהו"ה דהיינו בה' מַמָּשׁ, דָּא יִחוּדָא קַדִּישָׁא זהו יחוד קדוש, וְשַׁפִּיר אִיהוּ ויפה ונכון הוא. וְהָכִי הוּא בְּסִפְרָא דַּחֲנוֹךְ וכך כתוב בספרו של חנוך, דְּאָמַר כִּי הַאי גַּוְונָא שאמר כעין זה, דהיינו דְּמַאן דִּמְיַיחֵד יִחוּדָא דָּא בְּכָל יוֹמָא כי מי שמייחד יחוד זה בכל יום, חֶדְוָה זְמִינָא לֵיהּ מִלְּעֵילָּא שמחה מזומנת לו מלמעלה. (מק"מ ושע"ר ומפרשים)